

המכללה לביטחון לאומי
מחזור מ"ה 2017-2018

אוניברסיטת חיפה
בית הספר למדעי המדינה

הצעת מחקר לתזה
אמנת האיסור על נשק גרעיני:
השלכות האמנה על הזירה הבינלאומית ומשמעויות לישראל

מוגש על ידי: תמי רחמימוב-הוניג
תעודת זהות: 024450710
המנחה: פרופ' שאול חורב
תאריך: 21 פברואר 2018

תוכן עניינים:

עמ' 3	1. רקע ובעיית המחקר
עמ' 4	2. סקירת ספרות
עמ' 4	2.1 מדוע מדינות רוכשות או מתפרקות מנשק גרעיני
עמ' 7	2.2 יוזמות להתפרקות מנשק גרעיני
עמ' 8	2.3 אמנת האיסור על נשק גרעיני
עמ' 9	2.4 משפט בינלאומי מנהגי
עמ' 11	3. שאלות המחקר
עמ' 11	4. שיטת המחקר
עמ' 13	5. תרומת המחקר
עמ' 14	6. ביבליוגרפיה

1. רקע ובעיית המחקר:

בחודש יולי 2017, אומצה באו"ם אמנת האיסור על נשק גרעיני (The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons או אמנת ה-Ban). אמנת האיסור קובעת איסור מוחלט על נשק גרעיני על כל היבטיו, לרבות איסור על השימוש, האיום, הפיתוח, האחזקה, ההצבה, הסיוע וההעברה של נשק גרעיני. המשא ומתן על אמנה זו החל על רקע תסכולן של חברות רבות באמנה למניעת תפוצת גרעין (The Treaty on the Nonproliferation of Nuclear Weapons- NPT) מקצב מימוש התחייבות על-פי סעיף 6 של אמנת ה-NPT לניהול משא ומתן על פירוק נשק גרעיני. אמנת האיסור שנויה במחלוקת, וכבר עתה הודיעו מדינות רבות כי אין בכוונתן להצטרף אליה.

ייחודיותה של האמנה הוא בראשוניותה. עד לאימוצה, לא היה במשפט הבינלאומי איסור גורף על נשק גרעיני, לרבות השימוש בו, שכן אמנות קודמות הסדירו רק היבטים מסוימים של סוגיית הנשק הגרעיני כגון איסור על ניסויים גרעיניים או מניעת תפוצה של נשק גרעיני, ונמנעו מן הקביעה כי השימוש בנשק גרעיני יהיה תמיד אסור. גם בית הדין הבינלאומי בהאג, בחוות דעת מיעצת (Advisory Opinion) שניתנה בשנת 1996, נמנע מקביעה גורפת כי השימוש בנשק גרעיני יהיה בלתי חוקי בכל הנסיבות. בית הדין קבע כי גם אם האיום או השימוש בכח עומד באופן כללי בניגוד לדיני המלחמה, לא ניתן לקבוע בצורה נחרצת כי בנסיבות קיצוניות של הגנה עצמית, כאשר שרידותה של מדינה עומד על הפרק, השימוש בנשק גרעיני יהיה בלתי חוקי (ICJ, 1996).

עבודה זו תנתח את אמנת האיסור בראי השלכותיה הצפויות על הזירה הבינלאומית בכלל ועל ישראל בפרט. העבודה תבחן את הסיבות בעטיין רוכשות מדינות נשק גרעיני או מתפרקות ממנו, והאם האמנה ואופן ניהול המשא ומתן עליה אכן נותנים מענה ראוי למניעים לרכישה או התפרקות מנשק גרעיני. בנוסף, תבחן העבודה מה תהיינה השלכותיה של האמנה על מדינות שתבכרנה שלא להצטרף אליה בדגש על המדינות הגרעיניות כהגדרת ה-NPT, קרי ארה"ב, רוסיה, סין, בריטניה וצרפת וכן הודו, פקיסטן, ישראל וצפון קוריאה שאינן צד ל-NPT. השלכות אלו תיבחנה בשלושה מישורים מרכזיים; במישור המשפטי, במישור זירות הפירוק, הבקרה ומניעת תפוצת הנשק הגרעיני ובמישור הבטחוני.

במישור המשפטי תבחן העבודה מהם התנאים הדרושים להיווצרות משפט מנהגי מחייב, והאם אמנת איסור הנשק הגרעיני עונה כבר עתה, או יכולה לענות בעתיד, על תנאים אלו ובכך ליצור חובות גם עבור מדינות שלא תצטרפנה אליה. במישור השני תבחן העבודה מהן השלכותיה של האמנה על הזירה הבינלאומית העוסקת בפירוק ובקרת נשק ומניעת תפוצה גרעינית בדגש על האמנה למניעת תפוצת גרעין (NPT) ועבודת הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית (סבא"א- IAEA). במישור השלישי תבחן העבודה האם יכולה האמנה ליצור, עבור מדינות גרעיניות שלא תצטרפנה אליה, השלכות בטחוניות בשטח כגון מגבלות על שיט, תעופה ושיתופי פעולה צבאיים. לבסוף, תבקש העבודה להתמקד בשאלה כיצד תשליך האמנה על מדינת ישראל, בראי האתגרים המיוחדים הניצבים בפניה למשל ביחס למדיניות אי ההודאה של ישראל (המכונה גם מדיניות העמימות הגרעינית) ויוזמות ערביות לפירוז המזרח התיכון מנשק להשמדת המונים.

אמנת האיסור על נשק גרעיני משקפת התפתחות חדשה ועדכנית בזירה הבינלאומית. משכך, ישנה חשיבות רבה לבחינת ההשלכות הצפויות לה, בפרט ביחס למדינות הגרעיניות על פי אמנת ה- NPT והמדינות המצויות מחוץ למשטר ה- NPT. עבודה זו תטען כי גם אם אמנה זו לא תגרום למדינות גרעיניות להתפרק מנשקן, צפויות לה השלכות על הזירה הבינלאומית, אשר לא תהיינה במישור התאורטי בלבד. המדינות שתבכרנה שלא להצטרף לאמנה תצטרכנה לקחת בחשבון כי גם בהיותן מחוץ למשטרה, האמנה עלולה להעמיד בפניהן אתגרים בזירה הבינלאומית. בחינת ההשלכות האפשריות של האמנה על ישראל, תוכל לסייע למקבלי ההחלטות בארץ לגבש קווים מנחים להתנהלות ביחס אליה.

2. סקירת ספרות:

2.1 מדוע מדינות רוכשות או מתפרקות מנשק גרעיני?

הספרות המחקרית מתארת ארבעה מודלים מרכזיים המסבירים מה מניע מדינה לרכוש נשק גרעיני או להתפרק ממנו¹. מודלים אלו אינם שוללים אחד את השני אלא מתחרים מי מהם מהווה את העילה

¹ במחקר זה השימוש במונח רכישה יהיה במובן המיליה האנגלית "acquisition" ולא במובן המצומצם של קניה. קניה, מהווה בהקשר זה, רק אחת מצורות האפשריות של הרכישה.

המרכזית לרכישה של או התפרקות מנשק גרעיני. המודלים מסבירים רכישה או ההתפרקות מנשק גרעיני בשיקולים בטחוניים, בשיקולים פוליטיים ובירוקרטיים פנים-מדינתיים, ברכישת נשק גרעיני כסמל סטטוס או יוקרה בינלאומית או בהתפתחות טכנולוגית ככוח דוחף. בעוד ישנם חוקרים המדגישים את הנימוק הביטחוני כעילה העיקרית ואת כל היתר כעילות תומכות או נלוות בלבד (Waltz, 1988, Thayer, 1995), אחרים טוענים כי בחינת מקרים אימפרית מצביעה על מקרים בהם השיקולים בטחוניים היו רק ברקע ההחלטות להתגרען או להתפרק מנשק גרעיני, ולא היוו את העילה המרכזית (Sagan, 1996-1997).

המודל הראשון כאמור הוא **המודל הבטחוני** המציב את השיקול הבטחוני כעילה מרכזית בהחלטת מדינה על רכישה או התפרקות מנשק גרעיני. נימוק זה מדגיש את הצורך המדינתי להבטיח את בטחונה הלאומי של המדינה, שלמותה הטריטוריאלית וריבונותה. גישה זו, הנובעת מתפיסות ריאליסטיות וניאו-ריאליסטיות, מדגישה כי העולם הוא מקום אנרכיסטי בו אין ריבון עליון אחד שלו מונפול לגיטימי על השימוש בכח. אפשרות השימוש בכח תמיד קיימת. בנסיבות אלו, על כל מדינה לדאוג בעצמה לבטחונה הלאומי ולשרידותה. הצטיידות בנשק גרעיני תספק למדינה הגנה טובה יותר מנשק קונבנציונאלי בשל המחיר הגבוה הכרוך בשימוש בנשק גרעיני. בעוד במלחמות קונבנציונאליות שני הצדדים יכולים להניח כי ינצחו במלחמה וכי מחיר המלחמה יהיה נסבל, מחיר השימוש בנשק גרעיני אינו סביר. משכך, נשק גרעיני בידי מדינה מרתיע ומקטין באופן ניכר את הסיכוי שמלחמה תפרוץ (Waltz, 1988, Betts, 1993, Thayer, 1995, Sagan, 1996-1997).

המודל השני הוא **מודל השיקולים הפנים-פוליטיים**. מודל זה מסביר את רכישת הנשק הגרעיני ככזו המשרתת אינטרסים קרתניים (פארוכיאליים) בירוקרטיים או פוליטיים של שחקנים אינדיבידואלים או גורמי מפתח בתוך מדינה. הכוונה הינה בעיקר לשחקנים הפוליטיים, לממסד האמון על הטיפול באנרגיה גרעינית במדינה ולממסד הצבאי-בטחוני (Sagan, 1996-7, Thayer, 1995). גישת הפוליטיקה הפנימית סבורה כי נסיבות בטחוניות משמשות בעיקר כחלון הזדמנויות המנוצל על ידי גורמים בירוקרטיים ופוליטיים המעוניינים בקידומו של נשק גרעיני משיקוליהם הקרתניים ומהוות שיקולים משניים בלבד (Sagan, 1996-1997).

באשר להתנהלותם של גורמים פוליטיים, Sagan מצביע על דוגמאות אימפריות בהן שיקולים פוליטיים, כגון התדרדרות באחוזי התמיכה בשלטון או שינויים פוליטיים פנימיים משמעותיים, השפיעו במישרין על ההחלטה לרכוש נשק גרעיני או להתפרק ממנו (Sagan, 1996-1997). Hymans מדגיש במיוחד את זהות המפלגה השלטת או השליט כגורם מכריע בהחלטה על התגרענות. לשיטתו, בהעדר איום חיצוני קיומי, מדינות הצפויות להתגרען הינן מדינות שבראשן עומד מנהיג או מפלגה לאומנים-אופוזיציוניים (national oppositional). במשטרים אלו מועצמים תחושות הפחד, הגאווה וההסתמכות העצמית, המגבירים את הסיכויים לרכישת נשק גרעיני (Hymans, 2002, Hymans, 2001). באשר לגורמים הבירוקרטיים, Sagan ו-Thayer מאזכרים מחקרים המצביעים על כך שגורמים בירוקרטיים ומסדיים אינם שחקנים פאסיביים הממתינים להנחיות מגבוה, אלא גורמים פעילים המעוניינים להשפיע על החלטות פוליטיות. אלו נוטים לקדם מדיניות ממשלתית אשר תעצים את חשיבותם ותקדם את האג'נדה הארגונית שלהם (Sagan, 1996-1997). (Thayer, 1995, 1997).

המודל השלישי, אשר יכונה להלן **מודל היוקרה הבינלאומית**, מדגיש את היוקרה והמעמד הבינלאומיים המוקנים למדינה כמניע לרכישה או התפרקות מנשק גרעיני. חלק מהמצדדים במודל זה, מסבירים את היוקרה הבינלאומית על רקע היות תוכניות גרעין צבאי סמל למעמד מעצמתי בינלאומי (Betts, 1993, Thayer, 1995). אחרים (Sagan, 1996-1997) מסבירים כי לנשק גרעיני משמעות סימבולית הנובעת מנורמות בינלאומיות. לדידו, ההחלטה המדינתית על רכישה או התפרקות מנשק גרעיני בה בעת מעצבת ומשקפת את זהותה של מדינה. גישה זו נשענת על מחקרים קודמים המצביעים כי אמצעי לחימה, מעבר לתפקידם הפונקציונאלי, מהווים גם סמל סטטוס למודרניות ולגיטימיות. אם בשנות בשישים מדינות הצטיידו בנשק גרעיני על מנת להיות חלק מ"המועדון הגרעיני" היוקרתי, הרי שבשנות התשעים מדינות שאפו להצטרף דווקא לקבוצת המדינות הלא גרעיניות ב-NPT כדי לאמץ זהות המשקפת לגיטימציה של הקהילה הבינלאומית.

המודל הרביעי לרכישת נשק גרעיני הינו **המודל הטכנולוגי**. מודל זה רואה את הנימוק הטכנולוגי כנימוק דטרמיננטי. לפי מודל זה בכוחה של טכנולוגיה לחייב מקבלי החלטות לנקוט בצעדים שלא היו נוקטים

אלמלא היו קיימים פיתוחים טכנולוגיים. לפי טענה זו, מרגע שהומצאה הטכנולוגיה שאיפשרה פיתוח נשק גרעיני, כל המדינות שהיה באפשרותן לפתח נשק מסוג זה, היו חייבות לעשות כן. גישה זו איננה רואה בטכנולוגיה כגורם מעודד בלבד, אלא טוענת כי הטכנולוגיה מביאה לתפוצה גרעינית, שכן מקבלי ההחלטות אינם יכולים לעמוד בפני משיכתו של הנשק הגרעיני; קרי, אם משהו אפשרי מבחינה טכנולוגית, הוא גם ייוצר בפועל (Thayer, 1995).

העבודה תבקש לבחון האם אמנת האיסור מתמודדת עם השיקולים בעטיים מדינות רוכשות או מתפרקות מנשק גרעיני. בחינת שאלה זו תסייע להבנה האם האמנה אכן מעודדת פירוקן של מדינות גרעיניות מנשק גרעיני ותוכל למנוע רכישת הנשק הגרעיני על ידי מדינות נוספות.

2.2 יוזמות להתפרקות מנשק גרעיני:

ההתנגדות לנשק גרעיני והקריאות להתפרקות מנשק גרעיני מלווים נשק זה משחר פיתוחו. המאמצים המרכזיים לפירוק נשק גרעיני בתקופה האחרונה, אשר היוו את הרקע המידי לאמנת האיסור, כוללים את (Van Rijn, 2010, Potter, 2017):

- ארבעת המאמרים המשותפים של "ארבעת הפרשים"; מזכירי המדינה לשעבר קיסינג'ר ושולץ, מזכיר ההגנה לשעבר פרי והסנאטור לשעבר סאם נאן, החשוב שבהם מה- 15 בינואר 2008, בוול סטריט ג'ורנל בזכות החתירה לקראת עולם חופשי מנשק גרעיני (Shultz, Perry, Kissinger and Nunn, 2007, 2008, 2010, 2011, NTI). כמצוטט באתר (NTI).

- יוזמת ה- Global Zero, שהושקה בדצמבר 2008, ופיתחה תוכנית פעולה עליה חתמו עד היום כ- 300 מנהיגים ואישים בכירים מרחבי העולם לפירוק כל הנשק הגרעיני בעולם, בארבעה שלבים, עד לשנת 2030 (Global Zero, 2010, Bronk, 2011).

- נאום הנשיא האמריקאי אובמה בפראג, באפריל 2009, בו התחייב כי ארה"ב תפעל לקידום שלום וביטחון בעולם ללא נשק גרעיני ולנקיטה בצעדים קונקרטיים לקראת עולם ללא מנשק גרעיני לרבות צמצום תפקידו של הנשק הגרעיני באסטרטגיית הביטחון הלאומי האמריקאית (Obama, 2009).

- החלטת הוועידה הבינלאומית של הצלב האדום, מה- 26 נובמבר 2011, בה נקבע כי קשה לראות כיצד השימוש בנשק גרעיני עולה בקנה אחד עם דיני המלחמה והקוראת להעלות את המודעות להיבטים ההומניטאריים הקטסטרופליים הקשורים לנשק גרעיני ולצורך בנקיטת צעדים קונקרטיים שיובילו לאיסור ולפירוק הנשק הגרעיני (ICRC, 2011).
- שלוש הוועידות הדיפלומטיות בנושא ה"השלכות ההומניטאריות של נשק גרעיני" שהתקיימו בנובמבר במרץ 2013, במכסיקו בפברואר 2014 ובאוסטריה בדצמבר 2014. במפגש האחרון, קראה אוסטריה בכובעה הלאומי למדינות ליטול על עצמן את ההתחייבות ההומניטארית (The Humanitarian Pledge או ה- Austrian Pledge), לה שותפות 127 מדינות. מדינות אלו התחייבו לקראת ועידת הסקר 2015 של אמנת ה-NPT, לשתף פעולה על מנת להביא לסגירת "הפער המשפטי" (the legal gap) ולהביא לאיסור על נשק גרעיני (ICAN, 2014, Linhart, 2014).
- דיוני הקבוצה הפתוחה (Open Ended Working Group), שהתכנסה בהמשך להחלטת העצרת הכללית של האו"ם 70/30 בנושא קידום משא ומתן מולטילטרלי על פירוק נשק גרעיני (Taking Forward Multilateral Negotiations on Nuclear Disarmament). הדיונים היוו "צינור" דיפלומטי באמצעותו הונע המשא ומתן על אמנת האיסור. דו"ח דיוני הקבוצה כלל, מעבר להמלצה על פתיחה במשא ומתן, גם נספח ובו אלמנטים משפטיים הצריכים להיכלל באמנה (UNSG A/71/371, 2016).

2.3 אמנת האיסור על נשק גרעיני

"אמנת האיסור על נשק גרעיני" (The Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons או אמנת ה-Ban) הינה אמנה הקובעת לראשונה במשפט הבינלאומי איסור מוחלט על נשק גרעיני על כל היבטיו, לרבות איסור על השימוש, האיום, הפיתוח, האחזקה, ההצבה, הסיוע וההעברה של נשק גרעיני (Cronberg, 2017, Sanders-Zakre, 2017). האמנה אומצה באו"ם ב-7 ביולי 2017 על-ידי מאה עשרים ושתיים מדינות (אחת התנגדה ואחת נמנעה) ונפתחה לחתימה ב-20 בספטמבר 2017. המשא ומתן על אמנה זו, שהיה פתוח לכל חברות האו"ם, התנהל במשך כארבעה שבועות בחודשים מרץ, יוני ויולי 2017. עד כה, חתמו על האמנה חמישים ושש מדינות, ואישררו אותה חמש (ICAN, 2018). לצורך כניסה לתוקף,

חמישים מדינות צריכות לאשרר את האמנה. בין יוזמות האמנה היו מדינות לא גרעיניות כאוסטריה, מכסיקו, ניו-זילנד, דרום אפריקה ואירלנד וכן ארגונים בינלאומיים בראשם הארגון ICAN, אשר קיבל פרס נובל לשלום לשנת 2017 על פועלו לקידום פירוק נשק גרעיני (Mukhatzhanova, 2017). המדינות הגרעיניות והמדינות המצויות מחוץ ל-NPT, לא השתתפו במשא ומתן. גם מדינות נאט"ו (למעט הולנד), אוסטרליה, יפן, דרום קוריאה (להלן- מדינות המטריה הגרעינית) לא נטלו חלק במשא ומתן זה. בין הסיבות שהועלו על ידי המדינות המתנגדות היו; התעלמות ואף פגיעה בשיקולי יציבות וביטחון בינלאומיים, חוסר התחלת הצפוי של האמנה, סתירה ופגיעה אפשרית ב-NPT וניהול המשא ומתן תחת כללי הפרוצדורה אשר אינם מאפשרים למדינות להגן על האינטרסים הבטחוניים החיוניים שלהם (Amil, 2017, Berger, 2017, Gill, 2017, Ford, 2017, United States, United Kingdom and France, 2017, Ulyanov 2017, Yaron 2017).

2.4 משפט בינלאומי מנהגי

"המנהג" (custom) או "המשפט הבינלאומי המנהגי" (international customary law) הוא המקור הקדום של המשפט הבינלאומי שעודנו מקובל כאחד מן המקורות הראשיים של המשפט הבינלאומי. המנהג קשה לאיתור ויכול להשתנות, אך משנוצר הוא מחייב את כל המדינות, גם את אלו שלא נטלו חלק ביצירתו כמו מדינות שנסודו לאחר היווצרות המנהג. המנהג מורכב משני יסודות; "יסוד פיזי" ו"יסוד נפשי". ה"יסוד הפיזי" משמעו פרקטיקה ממושכת, עקבית וכללית. קרי, כי מספר גדול של מדינות נהג לאורך זמן בצורה מסויימת ללא סתירה. הפרקטיקה נבדקת ביחס לאותן מדינות הרלבנטיות לתוכן המנהג או שיש להן קשר או מעמד מיוחד ביחס למנהג, גם אם מספרן מצומצם. אין צורך להוכיח כי מדינה היתה מבין המדינות שפועלה הביא ליצירת המנהג. ה"יסוד הנפשי" משמעו כי מדינות פעלו כך מתוך תחושת מחוייבות משפטית וכי בראייתן סתירה מדפוס התנהגות זה תהווה הפרה של נורמה. תחושת המחוייבות המשפטית היא המבדלת מנהג מנהג, מן המסורת ומכללי הנימוס (בן נפתלי ושני, 2006, סיבל, 2010, D'Amato, 2008, Shaw 2001, Roberts, 1976, Akehurst, 1971). קיימות שתי גישות מרכזיות לזיהוי המנהג הבינלאומי; הגישה המסורתית, המקובלת בין השתיים, הינה גישה אינדוקטיבית המתמקדת בפרקטיקה

מדינתית, כאשר היסוד הנפשי משמש כשיקול משני המיועד לבדל בין מחוייבויות משפטיות ושאינן משפטיות. הגישה המודרנית הינה גישה דדוקטיבית, המתמקדת בעיקר ביסוד הנפשי ומייחסת חשיבות עיקרית לעמדות מדינתיות. בעוד מצדדי הגישה המסורתית, יבחנו בעיקר מעשים או מחדלים של מדינה (D'Amato, 1971, Roberts, 2001), מצדדי הגישה המודרנית יתנו מקום משמעותי יותר להצהרות והתבטאויות מדינתיות, דפוסי הצבעות בארגונים בינלאומיים, אמנות בינלאומיות ומסמכים רשמיים (בן נפתלי ושני, 2006, סיבל 2010, Akehurst, 1976). ההבדל המרכזי בין שתי הגישות נוגע לקצב התפתחות המנהג. המנהג, במובנו המסורתי, יתפתח באיטיות לאורך שנים ארוכות בעוד המנהג, במובנו המודרני, יכול להתפתח בצורה מהירה ואף מיידית (Shaw, 2008).

מונח ה"מתנגדת עיקשת" או ה"מתנגדת עיקבית" (the persistent objector), קשור בטבורו לרעיון המשפט המנהגי. המתנגדת העיקשת היא מדינה המביעה התנגדות ליצירת מנהג בינלאומי כבר בעת היווצרותו, ועל כן הוא איננו חל עליה. על מנת להיות מתנגדת עיקשת, על מדינה להביע את התנגדותה לכלל שנוצר באופן פומבי ולחזור על כך בצורה עקבית בנסיבות המתאימות. במידה ולא הביעה התנגדות בעת היווצרות המנהג, לא תוכל מדינה להסתייג ממנו בשלב מאוחר יותר. באותו אופן, אם ברבות הימים זנחה את התנגדותה הפומבית למנהג, התנגדותה המקורית לא תעמוד לה והמנהג יחייב אותה. מספר המתנגדות העיקשות בהכרח מצומצם, שכן קיומן של מתנגדות עיקשות רבות ישלול מלכתחילה את היווצרות המנהג הבינלאומי או יביא ליצירתו של מנהג אחר בעל תוכן סותר (בן נפתלי ושני, 2006, סיבל, 2010, Shaw, 2008, Akehurst, 1976, D'Amato, 1971).

עבודה זו תבחן האם אמנת האיסור על נשק גרעיני כבר עתה משקפת או יכולה בעתיד ליצור משפט מנהגי. במידה והתשובה על שאלה זו תהיה חיובית, הרי שהחובות המפורטות בה עשויות לחול גם על מדינות שלא הצטרפו אליה לרבות המדינות הגרעיניות. ככל שהתשובה על שאלה זו שלילית, הרי שהחובות המנויות באמנה יחולו רק על אותן מדינות שתצטרפנה אל האמנה והמצב המשפטי יוותר בעינו עבור אותן מדינות שתוותרנה מחוץ למשטר האמנה. בהקשר זה, עבודה זו תבקש גם לבחון את ההתבטאויות של

המדינות שהתנגדו לאמנה, ובפרט בשאלת היווצרותו של משפט מנהגי על מנת לבחון האם ניתן לראות במדינות אלו משום מתנגדות עיקשות.

3. שאלות המחקר:

עבודה זו תבחן מספר שאלות מחקר עיקריות:

1. מהם הסדרי אמנת האיסור על נשק גרעיני, כיצד הם אומצו, והאם הם נותנים מענה לשיקולים בעטיים מדינות רוכשות או מתפרקות מנשק גרעיני?
2. מה תהיינה השלכות האמנה על מדינות שלא תצטרפנה אליה, ובפרט המדינות הגרעיניות והמדינות המצויות מחוץ לאמנת ה-NPT:

 - א. במישור המשפטי: מהם התנאים הדרושים להיווצרות מנהג בינלאומי אשר יאסור על שימוש בנשק גרעיני והאם אמנת האיסור על נשק גרעיני עונה על תנאים אלו?
 - ב. במישור זירת פירוק ובקרת הנשק ומניעת התפוצה הגרעינית: מה הן השלכות אמנת האיסור על נשק גרעיני על אמנות ופורומים מרכזיים בתחום, בדגש על האמנה למניעת תפוצת גרעין והסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית?
 - ג. במישור הבטחוני: מהם האתגרים, הקשיים והמכשולים בטחוניים שאמנת האיסור על נשק גרעיני צפויה לייצר עבור המדינות הגרעיניות ומדינות המטריה הגרעינית?

3. כיצד תשפיע אמנת האיסור על נשק גרעיני על ישראל, בראי האתגרים הייחודיים בפניהם ניצבת ישראל בכל הנוגע למדיניותה הגרעינית ובפרט ביחס למדיניות אי ההודאה (המכונה גם מדיניות העמימות הגרעינית) וביחס ליוזמות הנוגעות לפירוז המזרח התיכון מנשק להשמדת המונים.

4. שיטת המחקר:

לשם ביצוע המחקר, העבודה תתמקד בשיח שהתקיים בזירה הבינלאומית סביב אימוץ אמנת האיסור על נשק גרעיני. עבודת המחקר תתבצע באמצעות טריאנגולציה של ארבע מתודולוגיות עיקריות:

א. בחינת טקסטים של אמנות: אלו יכללו את אמנת האיסור על נשק גרעיני, גרסאות מוקדמות של האמנה שלא התקבלו, וכן נוסחי אמנות והסכמים רלבנטיים אחרים כגון האמנה למניעת תפוצת גרעין והסכמי הפיקוח של הסוכנות הבינלאומית לאנרגיה אטומית.

ב. בחינת הצהרות של מדינות והתבטאויות של גורמי מפתח בזירת פירוק ובקרת הנשק: הצהרות אלו יכללו הצהרות שניתנו לפני תחילת, במהלך ולאחר תום המשא ומתן על אמנת האיסור על נשק גרעיני, בפורומים בינלאומיים שונים העוסקים בתחום. עבודה זו רואה חשיבות לבחון הן התבטאויות של מדינות אשר השתתפו במשא ומתן והן את ההתבטאות של מדינות שביכרו שלא ליטול בו חלק. בסוגיה זו, קורפוס המחקר יהיה כלל המדינות שהן חברות האו"ם.

ג. חקר מקרה- במסגרת בדיקת השאלה האם יש בהסדרי האמנה כדי לתת מענה למניעים בעטיים רכשות מדינות נשק גרעיני, תתמקד העבודה בעמדתן של המדינות הגרעיניות והמדינות שאינן צד ל-NPT, ובפרט במדינות הגרעיניות בעלות הארסנלים הגרעיניים הגדולים ביותר, קרי ארה"ב ורוסיה. חשיבותן של המדינות הגרעיניות נובעת מהיותן אוכלוסיית היעד המרכזית עבור אמנת האיסור על נשק גרעיני. בהקשר זה, מהוות המדינות הגרעיניות קבוצה לה מאפיין משותף בעל חשיבות כהגדרת ה- criterion sampling של Patton (Patton, 1990). חשיבותן של ארה"ב ורוסיה בקרב קבוצה זו מיוחדת, שכן השפעתן הפוליטית בזירה הבינלאומית גדולה, להן סדרי הכוחות הגרעיניים הנרחבים ביותר, וניתן לומר כי המדינות הגרעיניות שלהן מייצגת בצורה המובהקת ביותר את האינטרסים של המדינות הגרעיניות. משכך, עמדתן ודפוס התנהלותן תשפיע בצורה הנרחבת ביותר על התנהלותה של הזירה הבינלאומית בתחום ואפקטיביות אמנת האיסור בפרט. לאור זאת מהוות ארה"ב ורוסיה מדינות שמדיניותן משקפת וחשובה במיוחד בקרב יתר המדינות הגרעיניות, ומדינות העונות על דרישות ה- critical case sampling ו- political important cases של Patton (Patton, 1990).

ד. ראיונות- במסגרת עבודה זו יתקיימו גם ראיונות חצי מובנים עם גורמים בעלי נסיון בתחום הפירוק ובקרת הנשק. הראיונות מיועדים לקבלת נקודת מבטם הייחודית ותובנותיהם של המרואיינים אודות האמנה והשלכותיה.

5. תרומת המחקר:

עבודה זו תהווה את אחד המחקרים הראשונים אשר ינתחו את אמנת האיסור על נשק הגרעיני והשלכותיה, לאחר אימוצה בקיץ 2017. בהקשר זה, העבודה תבקש לבחון לא רק מה נכלל באמנה, אלא גם מה חסר בתוכנה ובאופן אימוצה. בהקשר זה תהווה העבודה כלי פרקטי להערכתה של התפתחות זו בזירה הבינלאומית. סוגיה זו תהיה חשובה במיוחד בראי מידת הרלבנטיות של האמנה עבור מדינות הגרעין ומדינות המטריה הגרעינית המהוות את אוכלוסיית היעד העיקרית של האמנה. אחת השאלות המרכזיות בהן תתמקד העבודה הינה האם האמנה יכולה ליצור איסורים משפטיים מחייבים גם עבור מדינות שלא תצטרפנה אל האמנה, ובכך להוות מקור סמכות עקיף עבורן. סוגיה זו תהווה שיקול חשוב עבור מדינות גרעיניות בבואן לשקול את התנהלותן אל מול האמנה, מוסדותיה וחברותיה. שיקול נוסף משמעותי בהקשר זה יהיה שאלת הפגיעה האפשרית של האמנה באמנות ובפורומים בינלאומיים אחרים, החשובים עבור מדינות הגרעין ומדינות המטריה הגרעינית. דוגמא לכך הינה שאלת הפגיעה האפשרית באמנה למניעת תפוצת גרעין והסדרי הפיקוח שמפעילה סבא"א אל מול תוכניות גרעין של מדינות. חשיבות נוספת של העבודה טמונה בהיותה כלי ניתוח פרקטי עבור מקבל ההחלטות הישראלי בבואו לבחון קווי התנהלות מומלצים ביחס לאמנה, לנוכח ניתוח ההשלכות הצפויות של האמנה על האתגרים הייחודיים הניצבים בפני ישראל בזירה זו בדגש על מדיניות אי ההודאה הישראלית ויזמות הליגה הערבית בסוגיית פירוז המזרח התיכון מנשק להשמדת המונים.

ביבליוגרפיה:

- ארנה בן נפתלי, י. ש. (2006). **המשפט הבינלאומי בין מלחמה לשלום**. תל אביב: רמות-אוניברסיטת תל אביב.
- סיבל, ר. (2010). **משפט בינלאומי**. שריגים ליאון: נבו הוצאה לאור בע"מ.
- Akehurst, M. (1976). Custom as a Source of International Law. *British Year Book of International Law*, 1-53.
- Amil, F. (2017, August 22). Statement by Ambassador Farukh Amil Permanent Representative of Pakistan. Geneva, Switzerland. Retrieved January 26, 2018, from [https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/FB1D776D847A8B28C12581850043AEFE/\\$file/1424+Pakistan.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/FB1D776D847A8B28C12581850043AEFE/$file/1424+Pakistan.pdf)
- Berger, A. (2017, October 2). Understanding the New Nuclear Weapons Ban. Washington, DC, United States: Nuclear Threat Initiative (NTI). Retrieved January 26, 2018, from <http://www.nti.org/analysis/articles/understanding-new-nuclear-weapons-ban/>
- Betts, R. K. (1993). Paranooids, Pygmies, Pariahs and Nonproliferation Revisited. *Security Studies*, 2(3-4), 100-124.
- Bronk, K. (2011, July 8). Moving Toward Global Zero. Retrieved February 5, 2018, from <https://www.ploughshares.org/issues-analysis/article/moving-toward-global-zero>
- Cronberg, T. (2017, July 21). After 72 Years, Nuclear Weapons Have Been Prohibited. (S. S. Institute, Ed.) Stockholm, Sweden. Retrieved January 26, 2018, from <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2017/after-72-years-nuclear-weapons-have-been-prohibited>
- D'Amato, A. (1971). *The Concept of Custom in International Law*. London: Cornell University Press.
- Ford, C. A. (2017, August 22). Responding to "Ban". *Carnegie Endowment for International Peace*. Washington, DC, USA. Retrieved January 2018, from http://carnegieendowment.org/files/Ford_CEIP%20Ban%20Treaty%20Remarks%208-22-17.pdf
- G. Shultz, W. Perry, H. Kissinger and S. Nunn. (n.d.). Towards a World Without Nuclear Weapons. NTI. Retrieved February 2, 2018, from https://www.nti.org/media/pdfs/NSP_op-eds_final_.pdf?_=1360883065
- Gill, A. S. (2017, August 22). Statement by Ambassador Amandeep Sing Gill Permanent Representative of India to the Conference on Disarmament. Geneva, Switzerland. Retrieved January 26, 2018, from [https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/542FF7ADAD15E111C12581870035D4BA/\\$file/1424+India.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/542FF7ADAD15E111C12581870035D4BA/$file/1424+India.pdf)

- Global Zero. (2008, December). Global Zero Action Plan. Retrieved February 5, 2018, from https://www.globalzero.org/files/gzap_6.0.pdf
- Hymans, J. E. (2001). Of Gauchos and Gringos: Why Argentina Never Wanted the Bomb, and Why the United States Thought it Did. *Security Studies*, 10(3), 153-185.
- Hymans, J. E. (2002). Why do States Acquire Nuclear Weapons: Comparing the Cases of India and France. In S. a. Thomas (Ed.), *Nuclear India in the Twenty First Century* (pp. 139-160). New York: Palgrave Macmillan.
- ICAN. (2014, December 9). Humanitarian Pledge. Retrieved February 5, 2018, from <http://www.icanw.org/pledge/>
- ICAN. (2018). Signature/ratification status of the Treaty on the Prohibition of Nuclear Weapons. Retrieved February 21, 2018, from <http://www.icanw.org/status-of-the-treaty-on-the-prohibition-of-nuclear-weapons/>
- ICJ. (1996, July 8). Advisory Opinion on The Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons. The Hague, The Netherlands. Retrieved January 26, 2018, from <http://www.icj-cij.org/files/case-related/95/095-19960708-ADV-01-00-EN.pdf>
- ICRC. (2011, November 26). Council of Delegates- Resolution 1: Working Towards the Elimination of Nuclear Weapons. Retrieved February 4, 2018, from <https://www.icrc.org/eng/resources/documents/resolution/council-delegates-resolution-1-2011.htm>
- Linhart, M. (2014, December 9). The Humanitarian Pledge. Vienna, Austria. Retrieved February 5, 2018, from https://www.bmeia.gv.at/fileadmin/user_upload/Zentrale/Aussenpolitik/Abruestung/HI_NW14/HINW14_Austrian_Pledge.pdf
- Mukhatzhanova, G. (2017, September). The Nuclear Weapons Prohibition Treaty: Negotiations and Beyond. Arms Control Association. Retrieved January 26, 2018, from <https://www.armscontrol.org/act/2017-09/features/nuclear-weapons-prohibition-treaty-negotiations-beyond>
- Obama, B. (2009, April 5). Remarks By President Barack Obama In Prague As Delivered. The White House- Office of the Press Secretary. Retrieved February 4, 2018, from <https://obamawhitehouse.archives.gov/the-press-office/remarks-president-barack-obama-prague-delivered>
- Patton, M. (1990). Purposeful Sampling. *Qualitative Evaluation and Research Methods*, 2, 169-186.
- Potter, W. (2017, July 16). Disarmament Diplomacy and the Nuclear Ban Treaty. (Survival, Ed.) 59(4), 75-108.
- Roberts, A. E. (2001). Traditional and Modern Approaches to Customary International Law: A Reconciliation. *American Society of International Law*, 95(4), 757-791.

- Sagan, S. (1996-7, Winter). Why Do States Build Nuclear Weapons?: Three Models in Search of a Bomb. *International Security*, 21(3), 54-86.
- Sanders-Zakre, A. (2017). Nuclear Weapons Ban Treaty Adopted. *Arms Control Association*.
- Shaw, M. (2008). *International Law*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Thayer, B. A. (1995, Spring). The Causes of Nuclear Proliferation and the Utility of the Nuclear Nonproliferation Regime. *Security Studies*, 4(3), 463-519.
- Ulyanov, M. (2017, October 4). Statement by H.E Ambassador Mikhail Ulyanov, Head of the Russian Delegation, Director of Non-Proliferation and Arms Control Department of the MFA of Russia During General Political Debate in the First Committee of the 72th Session of the UNGA. New York, New York, United States. Retrieved January 26, 2018, from http://reachingcriticalwill.org/images/documents/Disarmament-fora/1com/1com17/statements/4Oct_Russia.pdf
- United States, United Kingdom, France. (2017, July 7). Joint Statement from the Permanent Representatives to the United Nations of the United States, United Kingdom and France Following the Adoption of a Treaty Banning Nuclear Weapons. New York, New York, United States. Retrieved January 26, 2018, from <https://usun.state.gov/remarks/7892>
- UNSG. (2016, September 1). Taking Forward Multilateral Nuclear Disarmament Negotiations. A/71/371. Retrieved February 4, 2018, from <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N16/276/39/PDF/N1627639.pdf?OpenElement>
- Van Rijn, J. H. (2010). Nuclear Disarmament: Toward Zero? *Yale Journal of International Affairs*, 69, 69-84.
- Waltz, K. N. (1988, Spring). The Origins of War in Neorealist Theory. *The Journal of Interdisciplinary History*, 18(4), 615-628.
- Waltz, K. N. (1990, September). Nuclear Myths and Political Realities. *American Political Science Review*, 84(3), 731-745.
- Yaron, M. (2017, August 22). Statement by Mrs. Maya Yaron, Representative of Israel to the Conference on Disarmament. Geneva, Switzerland. Retrieved January 26, 2018, from [https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/\(httpAssets\)/B40168881F4AE0B3C1258186003680B9/\\$file/1424+Israel.pdf](https://www.unog.ch/80256EDD006B8954/(httpAssets)/B40168881F4AE0B3C1258186003680B9/$file/1424+Israel.pdf)